

O zlatých ražbách na území s římským vlivem

V.Pintera

Někdy mezi 8. a 5. stoletím BC vznikl ze 300 rodů sdružených do 30 kurií spojených do 3 kmenů útvar nazvaný populus Romanus, lid římský. V povaze římanů byl jakýsi sklon k nekulturnosti (Nietzsche římany popsal jako “zvířata pralesní”), byl jim však vlastní řád, který ve spojení s řeckou kulturou vytvořil spojení, ze kterého vznikla naše vlastní západní kultura.

Římský stát vznikl v 6.-5. století B.C. kdy bylo rodové uspořádání překonáno organizací založenou na majetkových a územních principech. Původcem tohoto vývoje byl 3. král Servius Tulio. Tento stát římané označovali buď civitas nebo res publica. Koncem 6. století byl vyhnán král a rozhodnuto, že v čele státu budou stát dva konzulové, nebo v nutnosti jeden diktátor. Tato organizace trvala do začátku našeho letopočtu, kdy byla nahrazena císařstvím ve formě principátu, nakonec dominátu.

Měnový systém Říma začíná ve 3. století BC a končí se Anastasiovou reformou na konci 5. století AD, která je počátkem Byzantského měnového systému.

.....

Počátkem zlatých ražeb v měnovém systému na území pod římským vlivem je stater z roku 225 BC a koncem augustalis císaře Fridricha II. Štaufského ze 13. století, který je zároveň počátkem zlatých ražeb Svaté říše římské.

Zatímco v časně římské periodě je měnový systém říše založen na mědi, ve střední periodě je hlavním kovem stříbro, které si podrží svůj význam až do pozdní římské periody reprezentované Konstantinem, kdy se primárním směnným kovem stává zlato.

.....

Před 3. stol. B.C. nejsou o měnovém systému zprávy. Patrně šlo o výměnu za dobytek, Pecus protože z tohoto slova byl odvozen název pro peníze, pecunia. Ovšem tyto etymologické spojitosti jsou i v jiných jazycích, např. fee-Vieh.

3. století BC – Hospodářská situace středomoří v této době by se dala označit za stagnaci, jakožto výsledek centralizované ekonomiky, která neúnosným zdaněním znemožnila akumulaci kapitálu a vznik podnikatelského prostředí vůbec. Využití lidské pracovní síly ve velkých kolektivech bylo jen o málo efektivnější, než využití dobytka. K tomu přebujelé pirátství prakticky znemožnilo námořní obchod. Bezvýchodnost tohoto stavu věcí by snad umožnila vysvětlit snadnost expanse Říma, který se do 1. století B.C. stal prakticky pánem této oblasti.

Pro Řím ve 3. století BC jsou významné dvě vleklé a vyčerpávající punské války. V první (264-241) zvítězil Katulus a říše získala svou první provincii-Sicilii, později Ilyrii, Sardinii a Korsiku, během druhé (218-201) zvítězil Scipio a říše se rozšířila o Hispanii a Afriku.

Na počátku 3. století před Kristem se roku 275 počal v Římě rozvíjet systém litých bronzových aes grave, vyvíjející se od hroudovitých aes rude k oboustraně označeným

tyčím aes signatum a k aes formatum tvaru sekery. Nominál se nazýval as a původně vážil 322g s násobky 10 asů=decusis, 5asů quincussis, 3asy tressis, 2asy dupondius a zlomky 1/2asu semis, 1/3triens, 1/4 quadrans, 1/6 sextans. Nejdřív na nich byla exotická zvířata nebo bozi, později příd' lodi. Jejich výroba byla od r.289 př.n.l.soustředěna do chrámu Junony Monety na Kapitolu. Před rokem 215 BC byly lité, později ražené.

Tento systém se v Římě začíná rozvíjet v době, kdy v okolních státech byly už několik set let vžité mincovní systémy.

V Lydii se od r.643 BC razily mince z elektronu, aluviální naplaveniny v řece Pactolus, protékající přes hlavní město Lydie, Sardis. Elektron tohoto období měl složení 45-61% zlata, zbytek stříbro a do 5% měď. Roku 560 BC zavedl Croesus neboli Kroisos bimetalický měnový systém založený ne už na elektronu, ale na zlatých a stříbrných mincích. Po zajištění Kroisa Peršany r 546 BC se zlaté mince rozšířily do Persie. Samotné zlato se těžilo od roku 3200 př.n.l., svou směnnou tedy monetární funkci nabylo v době bronzové, takže v Chamurapiho Zákoníku z roku 2600 př.n.l. se ho týká 5 zákonů a stříbra se týká 31 zákonů. Z toho je jasné, že primární úlohu hrálo stříbro, a to až do roku 1400 př.n.l., kdy po dvě století bylo hlavním kovem zlato, než po r.1200, kdy došlo ke kolapsu civilizace doby bronzové se stříbru vrátila jeho vedoucí úloha.

Řecká města favorizovala stříbro, mince razili Aegina r.595, Atheny 575, přičemž sovy razí od r 545, Corinth 570 BC.

Když roku 390 př.n.l. byla římská republika nucena zaplatit tisíc liber zlata Keltům, kteří město dobyli, nebyly to mince, ale pouhé slitky zlata.

Na počátku války s Pyrrhem v r.280 BC počaly se v Neapoli razit didrachmy technologií, následně přejatou Římany. Didrachmy vážily 7g, později v roce 240 BC způsobily finanční tlaky její znehodnocení na 6,65g stříbra a as byl zlehčen z 322g na 295 g arsenového bronzu.

Roku 225 BC byla provedena velká měnová reforma, která zlehčila as na 140g, didrachmu ponechala ve hmotnosti z roku 240, ale platila 6 asů, namísto 3 před reformou. Objevila se první zlatá římská mince-zlatý stater, který platil 48asů.

Roku 214 BC byl as zlehčen na 66g

Roku 211 BC byl systém asů po svém asi sedumdesátiletém trvání změněn na systém ražených stříbrných denárů s nominály denar, quinar=1/2, sestercius 1/4 a pro styk s Řeckem victoriatu. Denár byl v hodnotě 10 asů, přičemž as jako početní jednotka byl snížen na 48g. Během II.války punské byl tak měnový systém Říma založen na stříbrném denaru jako protihodnotě řecké stříbrné drachmy. Ostatní nominály jako asy a sestercie byly vztaženy k denáru. Denary byly označeny X=10 asů. Římská měna tak byla první, na které bylo uvedena zákonem daná hodnota.

V témže roce 211 BC se objevily pro armádní potřebu mince zlaté ,dvou typů o ryzosti kolem 980/1000.

1.Ve váze 3 a 6 Scripula,tj.3,41g a 6,82g byl typ Janus-
scéna přísahy

asů o váze 3,41g

asů o váze 2,27g

asů o váze 1,137g

XXXX=40

XX=20

Řím,stater

20 asů

60 asů

2.století BC – římské oběživo sestávalo ze stříbrných a bronzových ražeb bez ražeb zlatých.V roce 195 B.C.pod řeckým vlivem Quintitius Flaminius razil k armádním účelům třetí typ,ve Spojeneckých válkách velmi rozšířený,v attické váze 8,73g.Tato váha byla odvozena od nejrozšířenější zlaté mince té doby,Philipova stateru.

Během 2.století Řím rozšířil své území ve třech makedonských válkách o Makedonii (148BC),západní Turecko(129BC).Organizační struktura říše zůstala stejná,pouze se zvětšil počet úředníků.Ovšem již během 2.století B.C.se začíná ukazovat,že formy vlády,vytvořené městským státem nemohou vyhovovat potřebám rozlehlé říše.Zcela ztroskotál system provinční správy.Province prosperovaly,,těžce vykořisťované nejen daňemi,ale navíc i hrabivostí provinčních správců.

Došlo k mimořádnému rozvoji využívání otrocké práce,která umožnila aby nepočetná skupina latifundistů vytlačila drobné nájemce půdy z rozsáhlých oblastí.Zánikem třídy svobodného drobného rolnictva byly podlomeny základy organizace lidové armády.Od 1.stolB.C.,resp.od Maria se formovala námezdní armáda,sloužící pak ambiciozním velitelům.Kumulace otroků umožnila během 2.stol. dvě vzpoury,které pak Řím obtížně potlačoval a současně musel potlačit povstání v Asii a Africe

Roku 141BC byla váha denáru snížena ze 4,5g na 3,9g a hodnota asu změněna na 1/16 denaru.Proto označení X bylo nahrazeno XVI.Váha denáru v během následujících pěti staletích dále klesala až na 3,0g na počátku 3.stolAD,t.j.o 2%ročně.

Na území střední Evropy,označovaném jako Hercynský les se ve druhém století začíná vyvíjet měnový system Keltů.Pro západní Kelty jsou typické zlaté ražby,východní Kelty preferovali stříbro.Tyto ražby vycházejí původně z Řeckých vzorů .Statery Bojů rozdělil Castelin na čtyři skupiny-skupina A o váze 8,46-8,11 g a ryzosti 970/1000 má tři podskupiny-první vychází z Alexandrova Stateru a označuje se jako Niké,druhá z tetradrachmy

makedonského krále Filipa V. a označuje se jako Athena-Alkis, třetí podskupina je asymetrická a patří do ní typ Bojovník-štíť, nebo bojovník-kanec apod.

-skupina B se označuje jako mušlový stater a má hmotnost 7,66-7,19 g při ryzosti 971-945/1000

-skupina C je mušlový stater o snížené váze 6,5g a variabilní ryzosti 943-717 /1000.

-skupina D, je mušlový stater s nápisem Biatic, o váze 6,48-6,43g

Všechny typy keltských staterů se dělily na třetiny, osminy a čtyřadvacetiny. Do druhého století Př.n.l. patří skupina A.

1.století BC-

V devadesátých letech BC byla Itálie rozvrácena válkami na severu a občanskou válkou mezi italiky a římany, tzv. spojeneckou, o přiznání římského občanství, přesněji o rovnoprávnost. Následovaly boje s Mithradatem na východě. V sedmdesátých letech Řím potlačel Spartakovo povstání otroků.

V r.64 BC dobytá Syrie, 58-50 BC Galie a v r.30 BC Egypt.

Následují občanské války Caesar-Pompeius a Oktavian-Antonius a krvavé pokusy o stabilizaci poměrů za diktátorů Sully, Pompeia a Caesara, nakonec úspěje Oktavián. Jeho způsob vlády dbá demonstrativně na tradici a monarchistickou moc organizuje jako restauraci republiky.

Obecný dějinný význam zdá se mít vítězství Octaviana jako představitele svobodného západního stylu a liberálně tržní ekonomiky nad Marcem Antoniem a Kleopatrou jako představitelů východní despotie a centralizované ekonomiky v bitvě u Aktia.

Aktuálním problémem konce 1.století BC byla enormní zadluženost většiny prostých římanů. Přitom peněz bylo v Římě dost, jenže pouze u nepočetné skupiny bohatců. Cicero tehdy napsal, že jen v nemnoha rukou sbíhá se bohatství světa. Např. výnosy z provincie Afrika končily v kapsách pouhých šesti osob. Hospodářská deprese byla výsledkem stupňujícího se daňového zatížení a armádních rekvizic, jakož i uzavření obchodních cest. Mezi obchodníky panovala touha po znovunabytí bohatství a přesvědčení o nutnosti obnovení míru. Za garanta takového vývoje byl považován Oktavian, adoptivní Caesarův syn.

Octavian, (později Augustus) v ekonomické oblasti podporoval rozvoj soukromého podnikání, soukromého vlastnictví a volného obchodu. Daně v zemědělství byly zrušeny a ostatní výrazně sníženy. Vyjma 5% cla byl obchod téměř absolutně uvolněn a spolu se státními investicemi do přístavů a komunikací tak skrze Pax Augusta byl vytvořen základ ekonomické prosperity Říma, vedoucí k vytvoření silné střední třídy buržoazie, kterou Augustův nástupce Tiberius prohlašoval za páteř říše.

Deregulace bankovního sektoru vedla ke vzniku mnoha malých bank a tato decentralizace vedla k mimořádné variabilitě denárů. V období republiky a principátu finanční život v Římě neřídila centrální banka, na rozdíl od Ptolemaiovského Egypta nebo městských států v Řecku. Taková instituce byla senátem vytvořena jen výjimečně, např. v r.402-352 pro likvidaci státem garantovaných dluhů nebo státní banky pro Egypt a řecky mluvící provincie. V Římě byly banky soukromé, buď rodinné-tzv. Calendarium, které se pronajímalo, Daneistovi neboli Faeneratorovi. Výše byl postaven Numularius, který pracoval ve směnárně-Mensa

Numularia, která bývala součástí banky-Taberna argentaria, spravované bankéřem řečeným Argentarius. Numularius býval zpravidla propuštěnec řeckého původu, do jeho náplně práce patřila směna cizího oběživa stahování starých mincí z oběhu, výkup drahých kovů a protifalzátorská činnost. Mince, za které ručil dával do váčku opatřeného jménem a pečeti- tzv. tessera numularia.

Argentarius býval zpravidla z jezdeckého stavu a náplní jeho práce byly vklady a úvěry.

Státní dozor nad bankéři měl v Římě prefectus urbi, v provinciích správce.

Dlužno podotknout, že se ti lidé těšili v římské společnosti nedobré pověsti.

V letech 85-82 BC se objevuje Sullův denarius aureus

Sulla
Augustus
Pompeius
Caesar
Octavian-

/někteří autoři označují tento název za nesprávný, původní název pro tento nominál byl dle nich aureus nummus/ve váze 1/30 římské libry, tj. 10,92g, jako předchůdce budoucího nominálu aureu, následován zlatými ražbami dalších výrazných osobností té doby./Pompeius 1/36 ř. libry, tj. 9,1g, Caesar 1/40 ř. libry tj. 8,19g/, jejichž propagandistické zájmy učinily z aureu s původně symbolickou ikonografií portrétní mince s vysokou uměleckou hodnotou. Z mincí zmizelo označení hodnoty. Mnohé Sullovy zlaté mince byly zhotoveny ze zlata vydrancovaných řeckých chrámů, Caesarovy z keltských staterů. Většinou měly ryzost přes 975/1000.

Na konci 1. století BC Augustova reforma učinila aureus regulérní součástí měnového systému. Augustův aureus přitom neměl plnou 1/40 libry, tedy 8,18g, ale byl mezi 8 a 7,8g o ryzosti mezi 975-990/1000.

Augustův měnový systém:

1 zlatý aureus = 2 zlaté quináry = 25 stříbrných denárů = 50 stříbrných quinárů = 100 bronzových sestercií = 200 bronzových dupondii = 400 měděných asů = 800 měděných semissisů = 1600 měděných quadransů. V Asii/Ephesus a Pergamon/ byly kromě toho raženy 3 denáry zvané cistophor.

1. století AD –

Tiberius
Caligula
Claudius
Nero

Julio-Claudiovská dynastie – hmotnost aureu byla po požáru Říma snížena Neronovou reformou na asi 7,4g./Do této reformy byla nejnižší váha Augustova aureu, 7,8g maximální vahou následujících Juliovců/. Podle některých autorů však Nero hmotnost aureu opět zvýšil z důvodu motivace armády ve válce s Parthy. Po Neronově reformě je ryzost aureu snížena z 975/1000 na 900/1000 příměsí stříbra, snad záměrně, podle jiných pramenů jako důsledek zpracování roztaveného zlata z vypálených chrámů. (Je třeba zmínit, že senát rozhodl demonetizovat Caligulovu mincovní produkci v souvislosti s demnatio memoriae nad ním)

vyřčeným.)

1.století představovalo vytvoření velkého trhu kolem středomoří, který spolu se stabilní měnou a pružnou daňovou politikou vedl k expanzi zahraničního obchodu a obchodu mezi provinciemi, umocněnou navíc zvýšenou zásobou peněz. Tyto finanční zdroje umožnily rozvoj státních zakázek do výstavby komunikací, lázní, chrámů, akvaduktů a veřejných budov za Augustovy vlády.

Tiberius v této výstavbě nepokračoval, naopak státní finance hromadil, což vedlo k nedostatku fin. prostředků, dramatickému snížení ekonomické aktivity a finanční krizi v r. 33. Toto nashromážděné bohatství bylo zcela promrháno jeho nástupcem Caligulou. Tiberius byl Římany nenáviděn proto, že spatřoval základ hospodářství říše v provinciích a Římu pak nedával ty výsady, které Římané očekávali.

Zvětšování území říše dobytím Británie za Claudia začalo klást zvýšené nároky na státní příjmy pro krytí obrany a byrokracie, což vedlo Nerona ke znehodnocení oběživa snížením obsahu stříbra v denaru na 90% jako jakéhosi druhu daně z obratu, s myšlenkou pokrytí zvýšených nákladů při nezměněné fiskální situaci.

(Tento instrument byl následně mohutně zneužíván - Trajan 85%, Marcus Aurelius 75%, Septimus Severus 50%, a další až po 5% v 1. pol. 3. stol., a následně až do úplného zhroutení celého fin. systému při 0,2% za Claudia Gottica a po nepodařených pokusech o obnovu při stoupajících daňových nárocích až k rozvratu celé říše.)

Další panovníci k této metodě přidali vedle prodeje státního majetku (Marcus Aurelius) konfiskace a ukládání poplatků bohatým (Domitian), zvláštní poplatky placené ve zlatě, tzv. aurum corinarium ke zvláštním příležitostem, jako bylo např. vojenské vítězství, často smyšlené (Caracalla). Přidělení římského občanství všem obyvatelům říše za Caracally, tolik žádané za republiky, bylo nakonec motivováno rozšířením řad daňových poplatníků.

Galba

Otho

Vitellius

Následující občanská válka, během které se vystřídali v roli císařů Galba, Otho a Vitellius ani Flaviovská dynastie z mezí Augustova systému nevybočila. Aurei byly až do Tita raženy v Neronově poreformní váze 7,4g. Domitian se pokusil vrátit váhu do původních mezí, tj. na 7,8g, ke konci jeho vlády však váha přesto klesla. Ryzost bývá mezi 950-996/1000.

Vespasian

Titus

Domitian

2.století AD – po Flaviovské dynastii následovalo období adoptivních císařů. Z nich Nerva a Trajan se v počátcích své vlády snažili razit aurey ve váze nad 7,4g, pozdější Trajanovy aurey a právě tak Hadrianovy a Ant. Pia tuto hranici nepřekračují. Za Marka Aurelia došlo k poklesu váhy

na 7,3g. při ryzosti 990/1000. Caracalla tuto mez zpočátku dodržoval, ke konci jeho vlády však provedl reformu a aureus poklesl na 1/50 libry, tj. 6,55g. Ryzost po Caracallově reformě bývá kolem 900/1000.

Nerva

Traian

Hadrian

Antonius Pius

Marcus Aurelius

Commodus

Septimus Severus

Pertinax

Clodius Albinus

Pescenius Niger

2. století je typické úspěšnou expanzí říše, která za Trajana (snížil obsah stříbra v denárech na 85%) dosáhla svého největšího územního rozsahu. V čase vlády Marca Aurelia (snížil obsah stříbra v denárech na 75%) došlo k rozsáhlé epidemii, patrně morové, která úbytkem kvalifikovaných pracovních sil výrazně narušila hospodářskou infrastrukturu a spolu s Markomanskými válkami bylo jen přirozené, že se dále zvyšovalo daňové zatížení.

Commodovo prozíravé ukončení Markomanských válek ale oživení hospodářství nepřineslo, a rozsáhlé perzekuce způsobily korupci a rozvrat státní správy a armády s dezercemi a nárůstem zločinnosti nebývalého rozsahu. Stav státní pokladny po Commodovi byl pouhých osm tisíc liber stříbra. Commodův nástupce Pertinax se pokoušel vrátit říši tradiční formu vlády a provedl také významné daňové úlevy, ale jeho vláda trvala příliš krátce než aby se mohly projevit. Po zavraždění Pertinaxe následovalo období bojů o moc mezi třemi téměř současně proklamovanými císaři - Clodiem Albinem, Pesceniem Nigrem (jeho chaoticky ražené denáry mají na 500 různých typů), a Septimem Severem, který zvítězil a hrubě snížil obsah stříbra v denárech ze 75% na 50%.

V hospodářském životě říše dochází ve druhém století k naturalizaci hospodářství, doprovázenou rozpadem vnitřních trhů, což souviselo s přechodem od otrokářského zemědělství založeného na produkci nesvobodných pracovních sil v poměrech velkovýroby (latifundia a villy) k malovýrobě polosvobodného bezprostředního producenta (servus casatus). Tato naturalizace vede k decentralizačním tendencím nerovnoměrně se vyvíjejících římských oblastí, kterým byl politicky prosperující stát v tomto období schopen ještě úspěšně čelit.

3. století AD - Caracalla v r. 215 provedl měnovou reformu, drasticky snížil váhu aureu na 1/50 římské libry. Zavedl dvoudenár, antoninianus. (Produkci antoninianu přerušil Alexander Severus v r. 222 a obnovil Balbinus a Pupienus r. 238. Denár byl antoniniánem vytlačen za Gordiana III. r. 238 a jeho produkce byla zastavena Diokleciánovou reformou). Caracallův nástupce Macrinus se pokusil svůj aureus zpevnit z 1/50 libry do původní hodnoty 7,3g, Elagabalus a Alexander Severus však pokračovali v Caracallově váze.

Caracalla

Macrinus

Elagabalus

Alexander Severus

Elagabalus zavedl řadu dalších zlatých nominálů- jednak násobky/ 2,3,4,10,100/aureu,nazývané medailony,v jejichž produkci pokračovali i další panovníci,jednak díly aureu a násobky těchto dílů. Trebonianus Gallus zavedl dvouaureus ,tzv.Binio,blízký svým vzhledem antoniniánu.

Trebonianus Gallus

Valerianus

Gallienus

Postumus

Finanční kolaps za Valeriana a Galliena se projevil přerušением produkce aes,degradací antoniniánů na úroveň malých bronzových mincí a různou ryzostí zlatých ražeb,nadto široce váhově variabilních.Gallienus razil tři druhy zlatých mincí,zpočátku aureus ve váze 1/70 řím.libry,později těžký aureus ve váze 1/80 libry, lehký aureus ve váze 1/90libry, binio ve váze 1/60 libry a quinar ve váze 1/180 libry.

V galské části říše s centrem v Kolíně spravované Postumem se v této době udržel těžký váhový standart antoniniánů,aes i vzhledově atraktivních aureů.

Claudius Gothicus

Aurelianus

Dioclecian

Náprava hospodářských poměrů počala za Claudia II.Gothica r.268a zejména za Aureliana,který v r.270 provedl reformu,kterou drasticky zredukoval objem zlatých ražeb, snížil jejich hmotnost,nicméně jejich produkci dal pevné standardy.Zvýšil váhu antoniniánů a zpevnil jejich ryzost na 5% obsahu stříbra .Tato reforma platila dvacet let až do Diokleciánovy reformy r.294,kdy byl antoninián nahrazen bronzovým nominálem zvaným follis s 5% stříbra a po mnoha generacích znovu zavedena mince z kvalitního stříbra, argenteus váhou a ryzostí navazující na Neronův denár .Aureus měl mít hmotnost pokleslou na 1/60 libry,ovšem ještě za jeho vlády klesající na 1/70 a dále až na 1/72 libry.

Nelze si nepovšimnout výskytu aureů většího průměru s nízkým reliefem za tetrarchů, jako vývoje v mincovní technologii, z praktického hlediska ochrany mince při oběhu odstraněním její konvexity.Další vývoj směřoval tímto směrem,ačkoli technologicky byla tato ražba náročnější.Ryzost bývá vyšší než 975/1000.

3.století by se dalo označit jako vyvrcholení hospodářské krize.Obsah stříbra v

denarech klesl z 5 % na počátku 3.století na 0,2% za Claudia Gottica,ceny vzrostly do závratné výše a inflace činila neuvěřitelných 15 000 %Přitom požadavky armády se nijak nesnižovaly a konfiskacemi si brala co chtěla.V oblasti práva nastává konec klasické jurisprudence a začíná období vulgarizace práva.

Toto období teroru měla ukončit Dioclecianova reforma.Ta vycházela z představy,že vinny jsou spíš spekulace než znehodnocení měny.Proto byla provedena jako system vynucených cenových regulací všech komodit a služeb.Tato reforma(zachovalo se přes pět tisíc výnosů a nařízení) byla prosazena hrubým státním násilím.Daně se vybíraly ve zboží,ale byly na to dány dosti přesné regule,kterým předcházela mimořádně pečlivá inventarisace všech potřeb a zdrojů,takže v konečném důsledku byla tato reforma úspěšná,neboť přinesla zprůhlednění celého hospodářství a daňového systemu.Kromě cenové regulace byly státem zorganizovány pracovní síly do tzv.collegií,tak,aby byly přinuceny vykonávat svou profesi,zemědělci i s dětmi byly svázáni s půdou a vojáci s armádou.

Diocleciánovy reformy byly zaměřeny na vybudování centralizované byrokratické hierarchie s císařem jako hlavou.Celá říše byla rozčleněna na 4 prefektury,rozdělené na 14 diecezí a ty na provincie,kterých bylo kolem stovky.Samospráva byla likvidována a vojenská správa byla oddělena od civilní.Titul císaře neměl být dědičný,říše měla být rozdělena na část východní a západní se dvěma císaři a caesary,(Tetrarchie)což se ovšem nezdařilo.Diokleciánova forma vlády ,domínat,se opírala o diktaturu armády,která byla odvodý zesílena na půl milionu mužů.

4.století AD- Constantin I.svou reformou v r.307 ,dva roky po Dioclecianově abdikaci, nahradil aureus,ražený ve váze 1/60 libry za solidus,o váze 1/72 libry.Constantinovy solidy byly proto někdy označeny LXXII.Váhově byl Constantinův solidus ražen natolik pečlivě,že jeho hmotnost jen zřídka vybočuje z mezí 4,55-4,435g./Toto rozmezí trvá až do Theodosia,kdy solidus nebývá těžší než 4,5g/. Dalšími nominály byly :semissis=1/2solidu tj.2,27g a 9 siliqua=9/24 solidu,později doplněný o tremissis ,nebo-li 8siliqua=1/3solidu,tj.1,52g.Násobky solidu, nazývané medailony byly scripula ve váze 1 1/2solidu,tj.6,82g a pak až do 90 násobku. Ryzost přesahuje 975/1000

/siliqua je stříbrná mince v téže hmotnosti jako argenteus Diocletiana,její produkce však byla malá a to až posledních letech vlády Constantina I./

Constantin I.

Julianus Apostata

Constans

Julianus upravil vzájemné přepočty jednotlivých nominálů zařazením nového stříbrného nominálu siliqua auri /1/24 z 1/72 libry/,solidus zůstává beze změn,pouze jeho hmotnost nenápadně klesá,takže od Constanse II.neváží víc,než 4,4g.

Za Valentiniana I. a Valense se objevuje na minci označení OB ,znamenající snad obryza auri,slitek pagamentního zlata.Z něj ražené mince se nazývaly solidy obryziati.Do slitku bylo zákonem zakázáno cokoli přidávat,nicméně se za plnohodnotné zlato obryzum nepovažovalo.Tento zákon platil již před Constantinem,ale za jeho vlády byly zpřísněny sankce.

Východní typ

Constantius II.-velká produkce siliqua,ovšem s hmotností na 2/3sníženou. snižuje se produkce solidů,zvýrazňují se ikonografické rozdíly v produkci západních a východních mincoven.Pro západ jsou typické na averzu profil panovníka,na reversu stojící panovník.Pro východ je typický vzhled solidu Constantia II.,kdy na averzu je en face busta panovníka se štítem a kopím ,na reversu Victorie s křížem.

Konstantin I. pokračoval v Dioklecianově administrativně direktivních pokusech udržet nájemce při obdělávání půdy ,ale bez úspěchu,půda byla čím dál více opouštěna a průmysl téměř úplně opustil Řím a přesídlil i s obchodem do provincií.Jelikož vývoj východní části říše se zdál být stabilnější,přeložil Konstantin hlavní město říše z Říma zmítaného krizí do Konstantinopole.Pro běh věcí měl podstatný význam tzv.Milánský edikt z roku 313 o zrovnoprávnění náboženství,přesněji křesťanství. Jeho úsilí o obnovu měny nebylo následováno jeho nástupci ,kteří znovu připustili znehodnocování s následnou cenovou inflací.

Této inflaci se snažil Julianus čelit prodejem obilních rezerv na trhu v Antiochii,leč neúspěšně.Daně se v průběhu padesáti let po Diokleciánovi více než zdvojnásobily.Zejména v Římě,který se stal ekonomicky neaktivním,daně těžce doléhaly na jeho obyvatele. Konstantin i Julianus rozpoznali toto daňové břemeno jako nežádoucí pro obnovu ekonomiky a pokusili se ,nepříliš úspěšně o jeho snížení.Ve 4.a 5.století dochází v důsledku zemědělské krize k vyhlazení rozsáhlých oblastí.Ve městech dochází k zániku řemesel,která nenalézají odbytiště.Konstantinem vynucované připoutávání k půdě (glebae adscriptus) se zcela míjí účinkem.

V první polovině 4.století zdá se být státní hranice ještě pevná a nepřekročitelná,kolem roku 376 však přes Dunaj pronikli Vizigoti a začalo období invazí a kolonizace římských teritorií.

Císař Theodosius I. Uzavřel s Goty v r.382smlouvu,podle které jim přiznává rozsáhlou autonomii a oplátkou se Gotové zavazují postarat se o obranu státní hranice. Gotové si tak v jižní Galii vytvořili tzv.Tolosánskou říši podléhající vojensky i právně římským úřadům.Ve 4.a 5.století zde razí solidy pod jmény pozdních západo a východořímských císařů.

Toto pro Řím netradiční řešení bylo výsledkem vážného oslabení ekonomiky,kdy došlo k peněžnímu kolapsu,při kterém drobné měděné mince ztratily svou hodnotu,což těžce dolehlo na nižší vrstvy obyvatel.Roku 391 bylo vojákům zákonem zakázáno žádat peníze,museli vzít žold v naturáliích.Daně se vybíraly rovněž v naturáliích,způsobem zcela bezohledným,braly se i šaty.V témže roce se stát zákonem zřekl ochrany práv občanů a následně začalo systematické ničení antických památek,organizované biskupy.Toto ničení se opíralo o zákon z roku 380,který postavil mimokřesťanská vyznání mimo zákon a o zákony z roku 382 o pronásledování jinověrců.Křesťané se přitom řídili učením svatého Augustina,který prosazoval pro osoby s odlišným vyznáním mučení a smrt.Později na tuto praxi navázala svatá inkvizice.

Theodosius I.rozhodl,aby po jeho smrti(r.395) byla říše rozdělena na dvě části,východní, kterou předal Arcadiovi a západní, kterou předal Honoriovi.Do roku 476 se

v západní části říše vystřídal deset císařů, ve východní čtyři.

Theodosius I.

Theodoric II. Pod Anastasiem

Theodebert I.

5.století AD a dále -Na západě došlo v pátém století k finančnímu kolapsu a oběživo té doby bylo složeno z drobných bronzů a zlatých triensů různých barbarských panovníků, s absencí ražeb stříbrných. Tyto neutěšené poměry trvaly do r.752, kdy Pepin Krátký provedl měnovou reformu, založenou na tzv. Denarius novus (denier, penny, Pfennig) z kvalitního stříbra. Jeho polovinou byl Obol a čtyřnásobkem denarius grossus (groš, groat). A vytvořil tak základ středověkému mincovnictví.

- Na východě provedl měnovou reformu v r.498 Anastasius. Hodnota solidu se rozdělila na díly, tzv. nummia. Na mincích byly řeckými (málokdy římskými) číslicemi vyznačen počet nummia, jako hodnota mince.

Z bronzu byly nominály-follis=M(40 nummi), půlfollis=K(20 nummi), decanumium=L(10 nummi), pentanumium=E(5 nummi). Ze stříbra CN(250 nummi), PKE(125 nummi) PK(120 nummi)

Zlaté solidy zůstaly beze změny. Tím byl dán základ byzantského měnového systému.

Východořímscí císaři se pokládali za jediné oprávněné razit zlatou měnu. Pouze Sasánovská dynastie /a v římském rámci germáni/ v té době razili vlastní měnu, která ovšem nebyla Římem uznávána. Tento monopol trval až do Theodeberta I., který začal razit solidy se svým jménem pod Justinianem.

Těžké poměry a křesťanská pruderní morálka projevila se celkovým úpadkem kultury, na mincích velmi patrným. Sto let stačilo k tomu, aby umělci ztratili zkušenost s lidským tělem. Figurální motivy jsou jako karikatury děl předchozích autorů a vyvíjejí se do forem ještě primitivnějších. Tomu také odpovídá jednotvárný vzhled mincí v čím dál horším provedení. Obecně se vývoj ikonografie byzantských mincí dělí do sedmi fází-

Theodosiovy-395-491

Honorius

Theodosius

Anastasius

Justinianus

Justinianovy-491-610

-Heracliovy – 610-717
-ikonoklastické 717-867

-Makedonské 867-1057

-Comnenské 1057-1224

-Paleologické 1204-1453

V roce 410 byl Řím vyplněn Vizigoty, za dalších necelých padesát let ho vyplnili Vandalové. Roku 476 se západní část říše stala kořistí germánských kmenů, které na tomto území vytvořili několik států.

Zánik říše západořímské roku 476 má z našeho dějinného nadhledu tragický rozměr zániku západní civilizace, tehdejšími současníky zůstaly však tyto události buď nezaznamenány, nebo byly přijaty s úlevou. Poslední císař pro západořímskou říši východem

uznaný byl Julius Nepos. Dějepisci uvádí jméno Romulus Augustulus. Romulus byl malý chlapec, prohlášený za císaře svým otcem Orestem, kterého zabil velitel tělesné stráže Odoakar a následně se nechal zvolit germánským králem. Romulus dostal hanlivou přezdívku Augustulus a 6000 solidů a žil dale v Kampanii jako bohatý soukromník. Římské obyvatelstvo nových germánských států se i nadále řídilo právem římským. Vnější atributy státní moci zůstaly v Konstantinopoli, kde i nadále považovali západ za součást říše.

Romulus Augustulus

Julius Nepos

Na počátku století šestého (r. 507) byli Gotové poraženi Franky, jejichž král Chlodvík se prohlásil ochráncem papežů. Spojení franských králů s církví pak vytvořilo předpoklady pro vznik další říše římské, řečené Svatá říše římská národa německého v osmém století.

Nietzsche říká, že svět se točí kolem vynálezce nových hodnot. Německý národ však na rozdíl od národa římského takové hodnoty nabídnout světu nedokázal. Proto se svým významem Svatá říše římská národa německého nedostala za hranice pouhé formality a rituálu.

Vývoj zlaté měny na západě - Od 10-13. stol. se na Sicilii razily tzv. Tari - malé nepravdělné zlaté plíšky s muslimským motivem na jedné a křesťanským motivem na druhé straně o hmotnosti 0,8-1,0g a ryzosti 16a2/3kt., váhově vycházející z dinárů (1/4 dináru). Friedrich II. Staufský v tomto pokleslém mincování nepokračoval, ale zavedl novou zlatou minci zvanou Augustalis, která navázala jak metricky (5,25g, 855/1000) tak výtvarně na tradici aureů a po dlouhé době tak ukončil výtvarnou degeneraci křesťanské mincovní produkce.

Tari

Augustalis

Na východě zůstal solidus pevnou měnou do počátku devátého století, kdy při nezměněné ryzosti 955-980/1000 se objevil tzv. Tetrateron ve 3/4 hmotnosti solidu a současně zlatá mince v plné váze solidu, tzv. Histamenon.

V očekávání, že snad trh přijme Tetrateron jako náhradu za solidus. Nepřijal, proto mince zmizela, ale během 10. století vládci zkazili ryzost tak, že Romanos Diogenis (1067-1071) razil solidus s pouhými 15% zlata. Jelikož trh pevnou měnou potřeboval, zavedl Alexius Comnenos (1081-1118) minci zvanou Hyperpyron s 900-950/1000 zlata, která ve své kvalitě vydržela do

druhé poloviny 14.století,kdy vládci ryzost zase zkazili,nicméně nominal vydržel až do konce Byzantské říše v roce 1453.

Tetarteron

hyperpyron

histamenon